

Vestigen gedumpte Amerikaanse rode eekhoorns zich blijvend in Rotterdam?

André De Baerdemaeker [ecoloog, Bureau Stadsnatuur; debaerdemaker@bureaustadsnatuur.nl]

'**K**omt er een dag dat er weer eekhoorns rondspringen in het Kralingse Bos? Het antwoord is nee.' Het zijn de woorden van Kees Moeliker (2016) die er geen misverstanden over laat bestaan in zijn artikel over de teloorgang van de Rotterdamse rode eekhoorn (*Sciurus vulgaris*). In dat Straatgras-artikel beschrijft hij niet alleen de vestiging en verdwijning van de vrolijke pluimstaarten, maar vooral ook de publieke sentimenten die ermee gemoeid waren. Eekhoorns zijn over het algemeen geliefde dieren. De pluimstaarten zijn in de loop van de jaren 1950 moedwillig losgelaten in het dan pas aangelegde Kralinger Hout en hielden het er bijna vijf decennia uit, tot aan de eeuwwisseling. Het verdwijnen van de eekhoorns leidde ook nu weer tot oproepen om de dieren te herintroduceren in het Rotterdamse park. Verstandig? Verre van. Er zijn geen ecologische gronden om de dieren in het bos los te laten, slechts nostalgische. Moeliker is daar duidelijk over, en terecht. De dieren horen er niet thuis. Ze zijn niet voor niets verdwenen.

Op 13 december 2018, twee jaar na het verschijnen van het eekhoornartikel, stuurt Marius Huender, lid van de vrijwilligersgroep van het Kralingse

Bos, een foto van een eekhoorn door naar Bureau Stadsnatuur. Het was onmiskenbaar een eekhoorn. Waren ze dan toch niet verdwenen? Na zorgvuldige bestudering van het beeldmateriaal en het raadplegen van de literatuur werd het al snel duidelijk. Het gaat om een andere eekhoornsoort: de Amerikaanse rode eekhoorn (*Tamiasciurus hudsonicus*). De witte buik en dito oogring, bruinrode staart en het beduidend kleinere formaat onderscheiden deze eekhoorn van de Europese rode eekhoorn (Nowak & Paradiso 1987).

Uitheems

Zoals de naam al doet vermoeden betreft het geen inheemse soort. Deze eekhoorn leeft in de naaldbossen van Canada en het noordoosten van de Verenigde Staten en staat in die streken bekend als de *pine squirrel*. In Nederland is de soort tamelijk onbekend, al wordt de soort onder de naam Hudson eekhoorn de laatste jaren wat vaker als huisdier verhandeld. Uit het Risico-assessment uitheemse eekhoorns dat de Zoogdierverseniging in 2008 publiceerde (Dijkstra & Dekker 2008), blijkt dat er in ons land 38 soorten eekhoorns door liefhebbers worden gehouden. Sommige van die soorten weten uit te breken en in den vreemde

levensvatbare populaties te stichten. De grijze eekhoorn (*Sciurus carolinensis*) in het Verenigd Koninkrijk is daarvan het schoolvoorbeeld. Na introducties aan het einde van de 19^e eeuw wist de soort er vaste voet aan de grond te krijgen en de inheemse rode eekhoorn in grote delen van de Britse eilanden te verdringen (Laidler 1980). In het noorden van Italië voltrekt zich hetzelfde tafereel (Bertolino 2008). In Nederland hebben de Sibेरische grondeekhoorn (*Tamias sibiricus*) en de Pallas' eekhoorn (*Callosciurus erythraeus*) kleine populaties gevestigd in respectievelijk Noord-Brabant en Limburg (Broekhuizen *et al.* 2016). Tot 2008 was in Nederland maar één melding van een Amerikaanse rode eekhoorn bekend; een exemplaar dat werd waargenomen in 2007 in Beerta, Groningen.

Eekhoorndebat

Na de eerste melding van de Kralingse eekhoorn doken al snel meer foto's en waarnemingen op van de knaagdierdij. Het beestje vertoefde in de omgeving van een pannenkoekhuis waar ze geregeld op traktaties van dierenvrienden kon rekenen. Ook in de lokale media trok het diertje veel bekijks. Er ontstond al snel een publiek debat over de gewenstheid van het dier. Moest de exotische eekhoorn worden beschermd, gedoogd of bestreden? Omdat men weet tot welke problemen invasieve exoten kunnen leiden, werd al snel geopperd de eekhoorn direct uit het bos te verwijderen. Zo kan de eekhoorn geen ecologische ramp veroorzaken. Dat viel echter niet bij iedereen in goede aarde. Eekhoornliefhebbers van over de hele stad kwamen in het geweer en lieten via krantenberichten, columns en sociale media weten dat het welzijn van de eekhoorn wat hun betreft voorop staat. En wat is beter voor een eekhoorn dan lekker klauteren in een mooi bos? Aziz Yagoub, organisator van het Kralingse Bos Festival, pleitte in het AD Rotterdams Dagblad (31 januari 2019) voor een

▲ Dode Amerikaanse rode eekhoorn, verkeersslachtoffer Kralingse Bos, 17 juni 2019; NMR 9990-4307. (Kees Moeliker)

▲ Een Amerikaanse rode eekhoorn op het volkstuintcomplex in het Zuiderpark, Kromme Zandweg, Rotterdam; 2 juni 2019. (Johan van Kal)

‘eekhoornpardon’, en bood zelfs aan de kosten voor repatriëring van de eekhoorn naar de Verenigde Staten op zich te nemen. Een oproep die weerklank vond bij NRC-columnist Mirjam de Winter (NRC, 9 februari 2019). Kees Moeliker hield voet bij stuk en schreef ‘Weg met die eekhoorn!’ in het NRC van 14 februari 2019. De gemeente stond in dubio. Hoeveel ecologisch risico vormt één enkel eekhoornetje nu daadwerkelijk en weegt dat op tegen een storm van publiek protest? Omdat het slechts een eenzaam eekhoornetje in een geïsoleerd gebied betrof, besloot men het nog even af te wachten. De Amerikaanse rode eekhoorn mocht blijven. Voorlopig.

Zogend vrouwtje

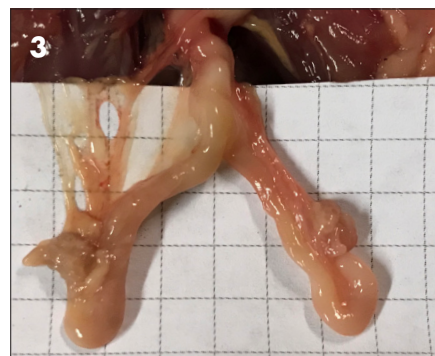
Net toen alles goed leek te gaan, sloeg het noodlot toe. Op 17 juni 2019, omstreeks 10:00 uur, werd de Kralingse bouseekhoorn door Mariëlle de Vries dood gevonden op het fietspad langs de Bosdreef, vlakbij het tankstation.

Zij waarschuwde de beheerder van de Heemtuin, Leo Hoogwerf, die het verkeersslachtoffer veiligstelde voor Het Natuurhistorisch. De eekhoorn was een volwassen vrouwtje met een gewicht van 210 gram en een totale lengte van 319 mm, waarvan 131 mm voor rekening van de staart komt. Zij is als balg opgenomen in de museumcollectie onder catalogusnummer NMR 9990-4307. Bij de sectie bleek ze acht sterk verdikte tepels te hebben, met onder de huid op de buik overal melkklierweefsel. Dat betekent dat zij een nest met jongen gehad moet hebben, die zij zoogde. Met het sterven van hun moeder zijn de jongen ongetwijfeld weggekwijsd, waardoor een natuurlijke uitbreiding van de Kralingse eekhoornpopulatie op dramatische wijze is afgewend.

De vraag die zich vanzelfsprekend opdringt, is hoe het vrouwtje zwanger is geworden. Waren er dan toch meerdere eekhoorns in het bos aanwezig? Of was het vrouwtje al zwanger bij haar

ontsnapping uit gevangenschap? Dat laatste lijkt erg onwaarschijnlijk omdat de complete voortplantingscyclus van deze soort 14 tot 16 weken in beslag neemt (Gurnell 1987) en het dier al zeker zes maanden in het bos zat. Bij de boswachters van het Kralingse bos bestond al langer het vermoeden dat er meerdere eekhoorns in het bos actief waren, maar sluitend bewijs was daar nooit voor gevonden. Dat moment viel op 27 juni 2019, tien dagen na de vondst van de dode eekhoorn. Journaliste Sanne Poot fotografeerde toen een springlevende Amerikaanse rode eekhoorn in de Wolvenvallei van het Kralingse Bos, op korte afstand van eethuis De Eekhoorn. Was dit de vader van het verloren nestje?

Voor zover bekend is met de vondst van dit zogende vrouwtje het eerste en tot nu toe enige Nederlandse geval van (poging tot) voortplanting in het wild aangetoond. Tevens blijkt nu dat er gelijktijdig meerdere Amerikaanse rode

▲ Amerikaanse rode eekhoorn (NMR 9990-4307) op de snijtafel van Het Natuurhistorisch: de aangezogen tepels (1), het opgezwollen, onderhuidse melkklierweefsel (2) en de slappe baarmoeder (3) [ruitjes 5x5 mm] wijzen erop dat het dode vrouwtje nog afhankelijk jongen had. (Kees Moeliker)

eekhoorns vrij rondlopen in Rotterdam. Dat beeld ligt in lijn met de ontwikkelingen die landelijk worden waargenomen. Vanaf 2010 is de soort ineens op meerdere plekken in Nederland present, met een flinke piek in 2012, waarbij op sommige plekken meerdere dieren tegelijk werden waargenomen (Dijkstra 2017). Ook in Rotterdam neemt het aantal meldingen toe. Van begin 2017 tot medio 2019 zijn in vijf verschillende delen van Rotterdam Amerikaanse rode eekhoorns waargenomen. Het gaat om ten minste zes volwassen exemplaren.

Ook op Zuid

De eerste melding kwam van Sanne Meijer, toen op 30 maart 2017 een *hudsonicus* ongevraagd haar woning aan de Stadhoudersweg binnenliep. De eekhoorn bleef twee dagen logeren - hij bivakkeerde onder het bed en consumeerde nootjes en snoep-tomaatjes - tot hij weer uit het raam glipte en niet meer werd gezien. Twee weken later stuurde Krista Vermeulen een filmpje door dat haar dochter maakte aan de Bovendijk in Overschie. De beelden zijn van lage resolutie, maar tonen onmiskenbaar een eekhoorn, vermoedelijk een rode Amerikaan. Volgens Vermeulen zat dat dier er al zeker twee weken, waarmee er sprake is van overlap met het Blijddorp-geval. Het is, gezien de afstand, aannemelijk dat het twee verschillende dieren betreft. Vervolgens duiken meldingen op in Hoogvliet (juni 2018), het Kralingse Bos (zoals hierboven beschreven, in december 2018) en in het Zuiderpark (juni 2019). Dat laatste dier wordt regelmatig waargenomen in een volkstuin aan de Kromme Zandweg, waar hij geregeld pindakaas komt snoepen uit de potten die voor vogels bedoeld zijn (pers. med. Johan van Kal, 2019).

Vestiging?

Waardoor dergelijke ervaringen in meldingen worden veroorzaakt is niet duidelijk. Mogelijk worden periodiek grotere aantallen exotische eekhoorns

Waarnemingen en vondsten van Amerikaanse rode eekhoorns in Rotterdam

datum	locatie	bron
30 maart 2017	Stadhoudersweg, Blijddorp	waarneming levend dier (foto)
15 april 2017	Bovendijk, Overschie	waarneming levend dier (onduidelijk beeldmateriaal)
11 juni 2018	Hoogvliet	waarneming levend dier (foto)
13 december 2018	Kralingse Bos	waarneming levend dier (foto), met vervolgwaa- rnemingen
17 juni 2019	Kralingse Bos	vondst dood vrouwtje (NMR 9990-4307)
21 juni 2019	Zuiderpark	waarneming levend dier (foto)
27 juni 2019	Kralingse Bos	waarneming levend dier (foto)

gehouden, verhandeld of losgelaten. De slepende onduidelijkheid over de nog altijd te verschijnen lijst van hobby- en huisdieren die wel of niet zijn toegestaan (de zogenaamde Positieflijst) kan hieraan ten grondslag liggen: eekhoornfokkers zijn onzeker en laten hun dieren los of doen ze snel van de hand. Een blik op handelswebsite Marktplaats leert ons dat de 'Hudson eekhoorn' er voor enkele tientjes wordt aangeboden. Ze fokken goed in gevangenschap en Nederland voorziet in geschikt vestigingsklimaat (Dijkstra & Dekker 2008). Het is niet te hopen dat eekhoornhouders en dieren-liefhebbers hun overvloedige eekhoorns moedwillig in de Rotterdamse stadsnatuur blijven dumpen. Dat is bovenal schadelijk voor het welzijn van de dieren zelf. Voedselgebrek, roofdieren en andere gevaren kunnen voor veel leed zorgen waar naïeve, in gevangenschap opgegroeide eekhoortjes niet op voorbereid zijn.

Er zijn intussen al aardig wat Amerikaanse rode eekhoorns in Rotterdam losgelaten en het eerste bewijs van voortplanting in het wild is geleverd. Het roept bij mij vooral vragen op. Wat bezielt mensen om her en der eekhoorns los te laten? Staan we aan de vooravond van de vestiging van een nieuwe exotische eekhoornpopulatie in Nederland? En zo ja, zal deze populatie hetzelfde lot ondergaan als die van de Europese rode eekhoorn in Rotterdam? ◀

Dank

Voor het samenstellen van dit overzicht ben ik dank verschuldigd aan (in willekeurige volgorde) Marius Huender, Garry Bakker, Sanne Meijer, Krista Vermeulen, Annemarie Zirkzee, de Rotterdamse boswachters, Mariëlle de Vries, Leo Hoogwerf, Johan van Kal, Jorien de Wit, Sanne Poot, Sjoerd Bootsma, Roel van Heijningen, Tessel de Jong, Erik Klem, Piet Gravestein, Erwin Kompanje en Kees Moeliker.

Bronnen

- Bertolino, S. 2008 - Introduction of the American grey squirrel (*Sciurus carolinensis*) in Europe: a case study in biological invasion - Current Science 95(7): 903-906
- Broekhuizen, S., Spoelstra, K., Thissen, J.B.M., Canters, K.J. & Buys, J.C. 2016 - Atlas van Nederlandse Zoogdieren - Naturalis, Leiden
- Dijkstra, V. 2017 - Update exotische eekhoorns - Kijk op exoten 19: 15-17
- Dijkstra, V. & Dekker, J. 2008 - Risico-assessment uitheemse eekhoorns - VZZ-rapport 2008.10 - Zoogdiervereeniging VZZ, Arnhem
- Gurnell, J. 1987 - The natural history of squirrels - Christopher Helm, London
- Laidler, K. 1980 - Squirrels in Britain - David & Charles, London
- Moeliker, K. 2016 - De eekhoorns van het Kralingse Bos - Straatgras 28(2): 42-44
- Nowak, R.M. & Paradiso, J.L. 1987 - Walker's mammals of the world, 4th edition - The John Hopkins University Press, Baltimore/London

Ook Europese rode eekhoorn gesignaleerd

Op 23 augustus 2019 werd een Europese rode eekhoorn (*Sciurus vulgaris*) waargenomen door Erik Klem, nabij Park de Twee Heuvels in Rotterdam-IJsselmonde. Vermoedelijk hetzelfde exemplaar werd later die week op meerdere plekken in de omgeving gezien (RTV Rijnmond, 28 augustus 2019). Over de herkomst van de eekhoorn is niets bekend, maar het is nagenoeg uitgesloten dat het dier op eigen kracht naar Rotterdam is gekomen. Zou de beschermde eekhoornsoort zijn vrijgelaten om de geplande woningbouw in het park tegen te houden? Dat zou onverstandig zijn. De rode eekhoorn komt van nature niet voor in Rotterdam en dus is er van een beschermde situatie geen sprake. Begin september werd, ook op Zuid, een manke en beslist niet schuwe rode eekhoorn door de Dierenambulance van de Lange Hilleweg geraapt en overgebracht naar de Wildopvang Delft. Dat zou zomaar hetzelfde exemplaar kunnen zijn.

▲ De rode eekhoorn van IJsselmonde. (Erik Klem)